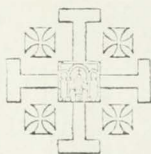

ITINERA
HIEROSOLYMITANA
ET
DESCRIPTIONES TERRAE SANCTAE
BELLIS SACRIS ANTERIORA
&
LATINA LINGUA EXARATA
sumptibus
SOCIETATIS
ILLUSTRANDIS ORIENTIS LATINI MONUMENTIS
ediderunt
TITUS TOBLER & AUGUSTUS MOLINIER
||

I

GENEVAE
Typis J.-G. Fick

II

S. HIERONYMI

PEREGRINATIO SANCTAE PAULAE

[404]

INDEX CODICUM MSS.

QUIBUS USUS EST EDITOR.

Cod. membran. in bibliotheca regia publica Monac., 12104, fec. XI.

Cod. membran. ibidem, 14031, fec. XI.

SANCTI HIERONYMI

PEREGRINATIO

SANCTAE PAULAE

* *
*

QUUM orientis & occidentis episcopos ob quasdam ecclesiarum dissensiones Romam imperiales littere contraxissent, vidit [Paula] admirabiles viros Christique pontifices, Paulinum, Antiochene urbis episcopum, & Epiphanium Salamine Cypri, que nunc Constantia dicitur: quorum Epiphanium etiam hospitem habuit, Paulinum, in aliena manentem domo, quasi proprium humanitate possedit. Quorum accensa virtutibus per momenta patriam deferere cogitabat. Non domus, non liberorum, non familie, non possessionum, non alicuius rei, que ad seculum pertinet, memor, sola, si dici potest, & incommutata ad eremum Antoniorum atque Paulorum pergere gestiebat.

II. Tandemque exacta hieme, aperto mari, redeuntibus ad ecclesias suas episcopis, & ipsa voto cum eis ac desiderio navigavit. Quid ultra differo? ^a Descendit ad portum, fratre, cognatis, affinibus &, quod his maius est, liberis prosequentibus & clementissimam matrem pietate vincere cupientibus. Iam carbasa tendebantur &

a. Forte differo.

remorum ductu navis in altum protrahebatur. Parvus Texotius supplices manus tendebat in littore; Rufina, iam nubilis, ut suas exspectaret nuptias, tacens fletibus obsecrabat. Et tamen illa ficos tendebat ad celum oculos, pietatem in filios pietate in Deum superans. Nesciebat se matrem, ut Christi probaret ancillam. Torquebantur viscera &, quasi a suis membris distraherentur, cum dolore pugnabat: in eo cunctis admirabilior, quod magnam vinceret caritatem. Inter hostium manus & captivitatis duram necessitatem nihil crudelius est quam parentes a liberis separari. Hec contra iura nature plena fides patiebatur, immo gaudens animus appetebat, &, amorem filiorum maiore in Deum amore contemnens, in sola Eustochio, que & propositi & navigationis eius comes erat, acquiescebat. Sulcabat interim navis mare &, cunctis, qui cum ea vehebantur, littora respicientibus, ipsa averfos tenebat oculos, ne videret, quos sine tormento videre non poterat. Fateor, nulla sic amavit filios, quibus, antequam profisceretur, cuncta largita est, exheredens se in terra, ut hereditatem inveniret in celo.

Pontia.

III. Delata ad insulam *Pontiam*, quam clarissime quondam feminarum sub Domitiano principe, pro confessione nominis christiani, Flavie Domitille nobilitavit exilium, videntque cellulas, in quibus illa longum martyrium duxerat, sumtis fidei alis, Hierosolymam & sancta loca videre cupiebat. Tardi erant venti & omnis pigra velocitas. Inter Scyllam & Charybdem Adriatico se credens pelago, quasi per stagnum venit *Methonen*, ibique refocillato paululum corpulculo,

Methone.

*Et sale tabentes artus in littore ponens,
Per Maleam & Cytheram sparsasque per equor
Cyclades, & crebris freta confita terris,*

Cyprus.

post *Rhodum* & *Lyciam*, tandem vidit *Cyprum*, ubi sancti & venerabilis Epiphanij pedibus provoluta decem

ab eo diebus retenta est non in refectioem, ut ille arbitratur, sed in opus Dei, ut rebus comprobatum est. Nam omnia illius regionis lustrans monasteria, prout potuit, refrigeria sumtuum fratribus dereliquit, quos amor sancti viri de toto illuc orbe conduxerat.

IV. Inde brevi cursu transfretavit *Seleuciam*, de qua *Seleucia*.
ascendens *Antiochiam* sancti confessoris Paulini modicum caritate detenta, media hieme calente ardore fidei, *Antiochia*.
femina nobilis, que prius eunuchorum manibus portabatur, asello sedens profecta est. Omitto *Celes Syrie & Phenice*.
Phenicis iter: neque enim hodeporicon ei^a disposui scribere; ea tantum loca nominabo, que sacris voluminibus continentur. *Beryto*, romana colonia, & antiqua *Berytus*.
urbe *Sidone* derelicta, in *Sarepte* littore Helie est ingressa *Sidon. Sarepta*.
turriculam, in qua, adorato Domino salvatore, per arenas *Tyri*, in quibus genua Paulus fixit, pervenit *Acco*, *Tyrus*.
que nunc *Ptolemais* dicitur, & per campos Megiddo Ioseph necis conscios intravit terram Philistim. *Ptolemais. Megiddo. Philistim*.

V. Mirata ruinas Dor, urbis quondam potentissime, &, versa vice, Stratonis turrim ab Herode, rege Iude, in honorem Cesaris Augusti *Cesaream* nuncupatam, in *Cesarea*.
qua Cornelij domum, Christi vidit ecclesiam, & Philippi ediculas & cubiculum quatuor virginum prophetarum; deinde *Antipatridam*, semirutum oppidulum, quod patris *Antipatrida*.
ex nomine Herodes vocaverat, visitavit, & *Lyddam* versam in Diospolim, Dorcadis atque Enee resurrectione ac sanitate inclytam, haud procul ab ea *Arimathiam*, viculum Ioseph, qui Dominum sepelivit, & *Nobe*, urbem *Nobe*.
quondam sacerdotum, nunc tumulum occiforum, *Ioppen* quoque, fugientis portum Ione &, ut aliquid perstringam de fabulis poetarum, religate ad saxum Andromede spectatricem; repetitoque itinere, *Nicopolim*, que prius *Emmaus* vocabatur, apud quam in fractione panis *Emmaus*.

a. Mf.; eius ed.

cognitus dominus, Cleophe domum in ecclesiam dedicavit.

Bethoron.

Aialon. Gabaon.

Gabaa.

Hierosolyma.

Sion.

VI. Atque inde proficiscens ascendit *Bethoron* inferiorem & superiorem, urbes a Salomone conditas, sed varia postea bellorum tempestate deletas, ad dextram aspiciens *Aialon* & *Gabaon*, ubi Iesus, filius Nave, contra quinque reges dimicans, soli imperavit & lune, & Gabaonitas, ob dolos & insidias federis impetrati, in aquarios & lignarios damnavit. In *Gabaa*, urbe usque ad solum diruta, paululum substitit recordata peccati eius & concubine in frustra divise & tribus Benjamin in trecentos viros propter Paulum apostolum reservatos. Quid diu moror? Ad levam mausoleo Helene derelicto, que, Adiabenorum regina, in fame populum frumento iuebat, ingressa est *Hierosolymam*, urbem trinominem, lebus, Salem, Ierusalem, que ab Elio, postea Hadriano, de ruinis & cineribus civitatis in Eliam suscitata^a est. Quumque proconsul Palestine, qui familiam eius optime noverat, premissis apparitoribus, iussit parari pretorium, elegit humilem cellulam, & cuncta loca tanto ardore ac studio circumivit, ut, nisi ad reliqua festinaret, a primis non posset abduci. Prostrataque ante crucem, quasi pendentem Dominum cerneret, adorabat; ingressa sepulcrum resurrectionis osculabatur lapidem, quem ab ostio monumenti amoverat angelus, & ipsum corporis locum, in quo Dominus iacuerat, quasi sitiens desideratas aquas, fidei ore lambebat. Quid ibi lacrimarum, quantum gemituum, quid doloris effuderit, testis est cuncta Hierosolyma, testis est ipse Dominus, quem rogabat.

VII. Inde egrediens ascendit *Sion*, que in arcem vel speculam vertitur. Hanc urbem quondam expugnavit & reedificavit David. Unde de expugnata scribitur: *Ve tibi, civitas Ariel*, id est, leo Dei, & quondam firmissima,

^a. Ed.; Mf. sustentata, sustentata.

quam expugnavit David, & de ea, que edificata est, dictum est: *Fundamenta eius in montibus sanctis. Diligit Dominus portas Sion super omnia tabernacula Iacob*; non eas portas, quas hodie cernimus in favillam & cinerem dissolutas, sed portas, quibus non prevalet infernus & per quas credentium ad Christum ingreditur multitudo. Ostendebatur illic columna ecclesie porticum sustinens, infecta cruore Domini, ad quam vinctus dicitur & flagellatus; monstrabatur locus, ubi super centum viginti credentium animas spiritus sanctus descendisset, ut loelis vaticinium compleretur.

VIII. Deinde, pro facultatula sua, pauperibus atque conservis pecunia distributa, perrexit Bethlehem, & in dextra parte itineris stetit ad *sepulcrum Rachel*, in quo Beniamin, non, ut vocaverat moriens, Benoni, hoc est, filius doloris mei, sed, ut pater prophetavit in spiritu, filium dextre procreavit. Atque inde *Bethlehem* ingressa & in specum salvatoris introiens, postquam vidit sacrum virginis diversorium & stabulum, in quo *agnovit bos possessorem suum & asinus presepe Domini sui*, ut illud impleretur, quod in eodem propheta scriptum est: *Beatus, qui seminat super aquas, ubi bos & asinus calcant*, me audiente iurabat cernere se oculis fidei infantem pannis involutum vagientem in presepe Dominum, magos adorantes, stellam fulgentem desuper, matrem virginem, nutritium sedulum, pastores nocte venientes, ut viderent verbum, quod factum erat, & iam tunc evangeliste Iohannis principium dedicerent: *In principio erat verbum, & verbum caro factum est*, parvulos interfectos, Herodem sevientem, Ioseph & Mariam fugientes in Egyptum. Mixtisque gaudio lacrimis loquebatur: Salve, Bethlehem, domus panis, in qua natus est ille panis, qui de celo descendit; salve, Ephrata, regio uberima atque καρποφόρε, cuius fertilitas Deus est. De quo quondam Micheus vaticinatus est: *Et tu, Bethlehem Ephrata, non minima es in millibus Iuda. Ex te mihi egredietur qui sit*

Sepulchrum
Rachel.

Bethlehem.

princeps in Israel, & egressus eius ab initio, a diebus eternitatis. Propterea dabis eos usque ad tempus parientis. Pariet, & reliquie fratrum eius convertentur ad filios Israel. In te enim natus est princeps, qui ante luciferum genitus est: cuius de patre nativitas omnem excedit etatem. Et tamen in te davidici generis origo permansit, donec virgo pareret, & reliquie populi credentis in Christum converterentur ad filios Israel & libere predicarent: *Vobis oportebat primum loqui verbum Dei, sed quoniam repulistis illud, & indignos vos iudicastis eterne vite, ecce convertimur ad gentes.* Dixerat enim Deus: *Non veni nisi ad oves perditas domus Israel.* Et eo tempore iacob super eo verba completa sunt: *Non deficiet princeps ex Iuda & dux de femoribus eius, donec veniat cui repositum est, & ipse erit expectatio gentium:* Bene David iurabat, bene vota faciebat dicens: *Si introiero in tabernaculum domus mee, si ascendero in lectum strati mei, si dederò somnum oculis meis & palpebris meis dormitationem & requiem temporibus meis, donec inveniam locum Domino, tabernaculum Domino Iacob.* Et statim quid desideraret, exposuit, atque oculis prophetalibus, quem non venisse iam credimus, ille venturum esse cernebat. *Ecce audivimus illum in Ephrata, invenimus eum in campis silve.* Zo quippe sermo hebraicus, ut te docente didici, non Mariam, matrem Domini, hoc est *αὐτήν*, sed ipsum, id est *αὐτόν*, significat. Unde loquitur confidenter: *Introibimus in tabernaculum eius, adorabimus in loco, ubi steterunt pedes eius.* Et ego misera atque peccatrix, digna sum iudicata deosculari presepe, in quo Dominus parvulus vagiit, orare in spelunca, in qua virgo puerpera Dominum fudit infantem? Hec requies mea, quia Domini mei patria est; hic habitabo, quoniam salvator elegit eam. *Paravi lucernam Christo meo. Anima mea illi vivet, & semen meum serviet ipsi.*

Turris Ader.

IX. Haud procul inde descendit ad *turrim Ader*, id est, gregis, iuxta quam iacob pavit greges suos, & pastores

nocte vigilantes audire meruerunt: *Gloria in excelsis Deo & super terram pax hominibus bone voluntatis.* Dumque fervant oves, invenerunt agnum Dei puro & mundissimo vellere, quod in ariditate totius terre celesti rore completum est, & cuius sanguis tulit peccata mundi & exterminatorem Egypti, illitus in postibus, fugavit.

X. Statimque concito gradu cepit per viam veterem pergere, que ducit Gazam ad potentiam vel ad divitias Dei, & tacita secum volvere, quomodo eunuchus Ethiops, gentium populos prefigurans, mutaverit pellem suam, & dum vetus relegit instrumentum, fontem reperit Evangelii. Atque inde ad dextram transiit *Bethsur*, & inde^a venit *Efcol*, que in botrum vertitur. Unde in testimonium terre fertilissime & in typum eius, qui dicit: *Torcular calcavi solus, & de gentibus non est vir mecum*, exploratores botrum mire magnitudinis portaverunt.

Bethsur. Efcol.

XI. Nec post longum spatium intravit Sare cellulas, videns incunabula Isaac & vestigia quercus Abraham, sub qua vidit diem Christi & letatus est. Atque inde confurgens ascendit *Hebron*. Hec est Cariatharbe, id est, opidum virorum quatuor, Abraham, Isaac, Iacob & Adam magni, quem ibi conditum, iuxta librum Iesu Nave, Hebrei autumant, licet plerique Caleb quartum putant, cuius ex latere memoria monstratur. His inspectis, noluit pergere ad *Cariathsepher*, id est, viculum litterarum, quia, contemnens occidentem litteram, reperat spiritum vivificantem. Magisque mirabatur superiores & inferiores aquas, quas Othoniel, filius Iephone Kenez, pro australi terra & arida possessione susceperat & quarum ductu siccos prioris instrumenti agros faciebat irriguos, ut redemptionem veterum peccatorum in aquis baptismi reperiret.

Hebron.

Cariathsepher.

XII. Altero die, orto iam sole, stetit in supercilio *Caphtar Barucha*, id est, ville benedictionis, quem ad locum

Caphtar Barucha.

Abraham Dominum profecutus est. Unde latam despicens solitudinem ac terram quondam Sodome & Gomorrhe, Adame & Seboim, contemplata est hortum balsami & vineas *Engaddi*, & *Segor* vitulam conternantem, que prius Bala vocabatur & in Zoaram, id est, parvulam, syro sermone translata est. Recordabatur spelunce Loth &, versa in lacrimas, virgines socias admonebat cavendum esse vinum, in quo est luxuria: cuius opus Moabite sunt & Ammonite. Diu ergo in meridie, ubi sponsa cubantem reperit sponsum, & Ioseph inebriatus est cum fratribus suis, morata est.^a

Thecua.

* Mons Oliveti.

Sepulcrum Lazari.
Bethphage.

XIII. Revertar Hierosolyman per *Thecuam*, patriam Amos, rutilantem *montis Oliveti* lucem aspiciam, de quo salvator ascendit ad patrem: in quo per annos singulos vacca rufa in holocaustum Domino cremabatur, & cuius cinis expiabat populum Israel: in quo, iuxta Ezechielem, Cherubim de templo transmigrantes ecclesiam Domini fundaverunt. Post ingressa *sepulcrum Lazari*, Marie & Marthe vidit hospitium, & *Bethphage*, villam sacerdotilium maxillarum, & locum, in quo pullus lasciviens gentium Dei frena suscepit apostolorumque stratus vestibus mollia terga prebuit ad sedendum.

Adomim.

XIV. Rectoque itinere descendebat Iericho, recogitans illum de Evangelio vulneratum ac, sacerdotibus & levitis mentis feritate pretereuntibus, clementiam Samarite, id est, custodis, qui seminecem suo iumento impositum ad stabulum ecclesie deportavit: & locum *Adomim*, quod interpretatur sanguinum, quia multus in eo sanguis crebris latronum fundebatur incurfibus: & arborem sycomorum Zachei, id est, bona penitentie opera, quibus cruenta dudum & noxia rapinis peccata calcabat excelsumque Dominum de excelsis virtutum intuebatur: & iuxta viam cecorum loca, qui, receptis luminibus, utriusque

a. In ed. mor. e. om.

populi credentis in Dominum sacramenta premiserant. Ingressa *Iericho* vidit urbem, quam fundavit Hiel in Abiram, primogenito suo, & cuius portas posuit in Segub, novissimo filiorum. Intuita est castra *Galgala* & acervum preputiorum & secunde circumcisionis mysterium, & duodecim lapides, qui, de Iordanis illuc translati alveo, duodecim apostolorum fundamenta firmaverunt, & fontem quondam legis amarissimum & sterilem, quem vero *Heliseus* sua condivit sapientia & in dulcorem ubertatemque convertit. Vix nox transierat, ferventissimo estu venit ad *Iordanem*, stetit in ripa fluminis &, orto sole, solis iustitie recordata est, quomodo in medio Iordanis alveo sicca sacerdotes posuerint vestigia & ad Helie & Helisei imperium, stantibus ex utraque parte aquis, iter unda prebuerit pollutafque diluvio aquas & totius humani generis interfectione maculatas suo Dominus mundaverit baptismis.

XV. Longum est, si velim de *valle Achor* dicere, id est, tumultus atque turbarum, in qua furtum & avaritia condemnata est, & de *Bethel*, domo Dei, in qua super nudam humum nudus & pauper dormivit Iacob &, posito subter caput lapide, qui in Zacharia septem oculos habere describitur & in Isaia lapis dicitur angularis, vidit scalam usque ad celum tendentem, in qua Dominus desuper innitebatur ascendentibus porrigens manum & negligentes de sublimi precipitans. Sepulcra quoque in monte Ephraim Iesu, filii Nave, & Eleazari, filii Aron sacerdotis, e regione venerata est, quorum alter conditus est in *Thamnathfare* a septentrionali parte *montis Gaas*, alter in *Gabaa*, filii sui Phinees, satisque mirata est, quod distributor possessionum sibi montana & aspera delegisset.

XVI. Quid narrem *Silo*, in qua altare dirutum hodieque monstratur, & raptum Sabinarum a Romulo tribus beniamitica precucurrit? Transivit *Sichem*, non, ut plerique errantes legunt, Sichar, que nunc Neapolis appellatur,

Iericho.

Galgala.

Fons Helisei.

Iordanis.

Vallis Achor.

Bethel.

Thamnathfare.

Mons Gaas.
Gabaa.

Silo.

Sichem.

Mons Garizim.
Puteus Iacob.

& ex latere *montis Garizim* exstructam circa puteum Iacob intravit ecclesiam: super quo residens Dominus, sitiensque & esuriens, Samaritane fide satiatus est, que, quinque mosaicorum voluminum viris sextoque, quem se habere iactabat, errore Dosithei derelicto, verum messiam & verum reperit salvatorem. Atque inde divertens vidit duodecim patriarcharum sepulcra & Sebastem, id est, *Samaritam*, que in honorem Augusti ab Herode greco sermone Augusta est nominata. Ibi siti sunt Heliseus & Abdias prophete &, quo maior inter natos mulierum non fuit, Iohannes Baptista: ubi multis intremuit mirabilibus; namque cernebat variis demones rugire cruciatibus & ante sepulcra sanctorum ululare homines more luporum, vocibus latrare canum, fremere leonum, sibilare serpentum, mugire taurorum, alios rotare caput & post tergum terram vertice tangere suspensisque pede feminis vestes defluere in faciem. Miserebatur omnium &, singulis effusis lacrimis, Christi clementiam deprecabatur. Et sicut erat invalida, ascendit pedibus montem, in cuius duabus speluncis, persecutionis & famis tempore, Abdias propheta centum prophetas aluit pane & aqua.

Nazareth.
Cana. Capharnaum.
Lacus Tiberiadis.

XVII. Inde cito itinere percurrit *Nazareth*, nutriculum Domini, *Cana & Capharnaum*, signorum eius familiares, *lacum Tiberiadis* navigante Domino sanctificatum & solitudinem, in qua multa populorum millia paucis saturata sunt panibus, & de reliquiis vescentium repleti sunt cophini duodecim tribuum Israel. Scandebat *montem Tabor*, in quo transfiguratus est Dominus; aspiciebat procul montes *Hermon & Hermoniim*, & campos latissimos Galilee, in quibus Sisara & omnis exercitus eius, Barach vincente, prostratus est, *torrentem^a Cifon*, qui mediam planitiem dividebat; & oppidum iuxta *Naim*, in quo vidue suscitatus est filius, monstrabatur.

Mons Tabor.

Hermon. Hermoniim.

Torrentes Cifon.

Naim.

^a. Mf., ed. torrens.

XVIII. Dies mihi prius quam sermo defluit, si voluero cuncta percurrere, que Paulavenerabilis fide incredibili pervagata est. Transibo ad *Egyptum*, & in *Sochot* atque apud fontem *Samson*, quem de molari maxille dente produxit, subistam parumper & arentia ora colluam, ut refocillatus videam *Morasthim*, sepulcrum quondam Michee prophete & nunc ecclesiam. Et ex latere derelinquam Chorreos & Getheos, *Marefa*, Idumeam & *Lachis*. Et per arenas molliissimas pergantium vestigia subtrahentes latamque eremi vastitatem veniam ad Egypti fluvium *Sior*, qui interpretatur turbidus, & quinque Egypti transeam civitates, que loquuntur lingua chananitide, & terram *Gessen* & campos Taneos, in quibus fecit Deus mirabilia, & urbem No, que postea versa est in *Alexandriam*, & oppidum Domini *Nitriam*, in quo purissimo virtutum nitro sordes lavantur quotidie plurimorum. Quod quum vidisset, occurrente sibi sancto & venerabili episcopo Isidoro confessore & turbis innumerabilibus monachorum, ex quibus multos sacerdotalis & leviticus sublimabat gradus, letabatur quidem ad gloriam Domini, sed se indignam tanto honore fatebatur. Quid ego narrem Macarios, Arsenios, Serapiones & reliqua columnarum Christi nomina? Cuius non intravit cellulam? Quorum pedibus non advoluta est? Per singulos sanctos Christum se videre credebat, & quidquid in illos contulerat, in Dominum se contulisse letabatur. Mirus ardor & vix in femina credibilis fortitudo; oblita sexus & fragilitatis corporis inter tot millia monachorum cum puellis suis habitare cupiebat. Et forsitan, cunctis eam fuscipientibus, impetrasset, ni maius sanctorum locorum retraxisset desiderium.

Egyptus.
Sochot.
Fons Samson.

Morasthim. *

Marefa. Lachis.

Sior.

Gessen.

Alexandria.

Nitria.

XIX. Atque propter ferventissimos estus, de *Pelufio* *Maiumam* navigatione perveniens, tanta velocitate reversa est, ut avem putares. Nec multo post in sancta *Bethlehem* mansura perpetuo, angusto per triennium mansit hospitio, donec exstrueret cellulas ac monas-

Pelufium.

Maiuma.

Bethlehem.

teria & diverforum peregrinorum iuxta viam conderet mansiones: in qua Maria & Ioseph hospitium non invenerant.

Huc usque iter eius descriptum sit, quod multis virginibus & filia comite peragravit.

